

Först till kvarn

Alfabetisk ordning - Alla ämnesord, Ord

Uttrycket Först till kvarn (får först mala) betyder: det lönar sig att komma före andra (SO, 2021). Mer om uttrycket på [Wiktionary](#). [Mer om ordet kvarn på svenska.se](#)

Om uttrycket

Ordet kvarn är belagt sedan slutet av 1200-talet och förekommer i Westgöta-Lagen. Ordet kommer av fornsvenska kvärn, vilket är ett gemensamt germanskt ord. Ursprungligen användes kvarn i ord som kvarnsten och handkvarn (SO, 2021).

Talesättet är känt sedan 1600-talet. Då var kvarnen livsnödvändig. Var och en fick själv se till att säden blev mald till mjöl och gryn. För att kunna göra detta byggdes kvarnar som drevs med vind eller vatenkraft. På 1200-talet beskrev och reglerade den så kallade kvarnrätten, i landskapslagarnas byggningsbalk, var och hur kvarnar fick byggas och användas. Förbud att bygga och bruka kvarnar kunde utföras om det riskerade att skada någon annans mark. (Helsing, Hellquist, Hallengren, *Bevingat*, 2000)

Talesättet finns även i andra språk. På norska säger man [førstemann til mølla](#). På tyska heter det: "[Wer zuerst kommt, mahlt zuerst](#)". Uttrycket förekommer i en rättssamling redan 1220–1235: "Die ok irst to der molen kumt, die sal erst malen."

En mjölnare är en person som yrkesmässigt mal säd till mjöl i en kvarn. Mjölnarens sysselsättning förekom redan när människan var Jägare-samlare. Ursprungligen var verktyget en manuell driven rörlig handkvarnsten som snurrades över en fast sten som bas, liknande en mortel. För att öka effektiviteten uppfanns konstruktioner som nyttjade olika

energislager som drivkälla, som djur, vatten (vattenkvarnar) och vind (väderkvarnar). Sedan 1800-talets mitt förekommer ångdrivna kvarnar och från början av 1900-talet eldrivna kvarnar. [Wikipedia](#)

Exempel där uttrycket förekommer

Sveriges Radio: [Högt tryck på kulturskolan i Västerås](#)

Mitti.se: [Ingen kötid – här gäller först till kvarn för hyresrätter](#)

Metod och generella aktiviteter

I samband med presentationen skriver eleven av lärarens anteckningar på tavlan eller gör egna noteringar samlade i en liten skrivbok. Skrivandet blir ett sätt att lära och boken en dokumentation av årets alla ord.

[Förslag på generella aktiviteter om ord finns här](#)